

**TALABA-QIZLAR IJTIMOY FAOLLIGINI OSHIRISHDA
MEHNAT TARBIYASINING TUTGAN O'RNI**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15009317>

Uktamova Umida Sunatullaevna

Jizzax davlat pedagogika universiteti o'qituvchisi

Annotatsiya

Ushbu maqolada talaba-qizlarning ijtimoiy faolligini oshirish dolzarb ijtimoiy pedagogik muammo sifatida tahlil etilgan. Talaba-qizlarning ijtimoiy-faolligini oshirishda mehnat tarbiyasining o'rni, mutafakkirlari asarlaridagi fikrlarning tarbiyaviy ahamiyati yoritib berilgan.

Kalit so'zlar

ijtimoiy faollik, mehnat tarbiyasi, kasb-hunar, qobiliyat, qiziqish, hurmat, imkoniyatlar, dunyoqarash

Mamlakatimizda xotin-qizlarga katta e'tibor qaratilmoqda, ularning jamiyatimizning turli sohalarida faol ishtirok etishlari uchun barcha sharoitlar yaratilmoqda. Ayollarga bo'lgan e'tibor o'z tarixiy ildizlariga ega, ajdodlarimiz doimo ayollarni qadrlashga, ularga nisbatan hurmat va izzatda bo'lishga da'vat etishgan. Mazkur hujjatlarda xotin-qizlar manfaatlarini muhofaza qilish, ularning oila va umuman jamiyatdagi mavqeyini mustahkamlashga qaratilgan me'yoriy-huquqiy hujjatlar kompleksining tarkibiy qismidir. Ya'ni Respublikamiz BMTning "Xotin-qizlarga nisbatan kamsitishlarning barcha shakllarini yo'q qilish haqida"gi Konvensiyasi, Xalqaro mehnat tashkilotining "Onalikni muhofaza qilish to'g'risida"gi, "Mehnat va mashg'ulotlar sohasidagi kamsitishlar to'g'risida"gi Konvensiyalariga MDH davlatlari orasidan birinchilar qatorida qo'shildi. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga va O'zbekiston xalqiga Murojaatnomasida: "Xotin-qizlarning jamiyat hayotidagi o'rni va nufuzini oshirish ularga yangi imkoniyatlar yaratish bo'yicha navbatdagi qadam sifatida hayotni va ayollar muammolarini yaxshi biladigan, faol va tashabbuskor opa-singillarimizdan iborat Respublika Xotin-qizlar jamoatchilik kengashini tashkil etishni taklif qilaman" - deb ta'kidlab o'tganlar. Shu o'rinda talaba-qizlarning ijtimoiy faolligini oshirish bugungi kunning eng dolzarb muammolaridan biri bo'lib qolmoqda. Ular ijtimoiy faolligining darajasi ertangi kun taraqqiyotini belgilab berishi munosabati bilan mazkur masala tobora global va dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Talaba-qizlarning ijtimoiy faolligini oshirishda mehnat tarbiyasining o'rni benihoya katta

hisoblanadi. Mehnat insonning maqsadga yo'naltirilgan faoliyati bo'lib, hayot kechirishining asosiy shartidir. Mehnat tufayli inson o'zining moddiy va ma'naviy ehtiyojlarini amalga oshiradi. Insonning o'zi esa mehnatkash bo'lib, u tufayli o'zining iste'dodi, qobiliyati, layoqatini namoyon etadi. Mehnat jarayonida insonning dunyoqarashi kengayib, bilim saviyasi oshib, o'z-o'zini jismoniy va ma'naviy jihatdan shakllantirib boradi.

Talaba-qizlar faoliyatining asosiy turi bu mehnat, atrof-muhitni o'zlashtirish, biror narsani bajarish orqali ham ijtimoiy, ham shaxsiy ehtiyojlarini qondiradi va o'z-o'ziga xizmat ko'rsata oladi. Shuning uchun talaba qizlar ijtimoiy faolligini oshirishda mehnatga katta e'tibor bilan qaraladi. Mehnat yoshlar uchun ham zaruriyat, ham burch bo'lishi, buning uchun uyda ham, o'quv yurtlarida ham mehnat qilish uchun sharoitlar yaratish lozim. Agar talaba-qizlar kichikligidan mehnat qilishga o'rgatilsa, o'yindan mehnat qilishga hech bir qiyinchiliklarsiz o'tadi. Talaba-qizlar ijtimoiy faolligini oshirishda mehnat tarbiyasi uni har tomonlama rivojlantirishning ajralmas qismidir. Shuningdek, uning har tomonlama shakllantirish vositasi, uning shaxs sifatida ulg'ayish omili hamdir. Buyuk ajdodlarimiz mehnat tarbiyasi to'g'risida to'xtalib, qimmatli fikrlarini bildirib o'tishgan. Masalan, Abdurahmon Jomiy: "Oltin topmagin-u o'rgangin hunar, hunarning oldida xasdir oltin-zar", - degan fikrlaridan biz ko'rishimiz muminki, kasb-hunar oltindan ham yuqori turishini va albatta, kasb-hunarli bo'lish lozimligini ta'kidlab o'tgan bo'lsalar. Mutafakkirlarimizdan Alisher Navoiy: "Umrni zoye etma, mehnat qil, mehnatni saodatning kaliti bil" - deydilar, ya'ni ular dangasalikni qoralab jamiyatda har doim faol bo'lish lozimligini va mehnat qilish lozimligini ko'rsatib berganlar. Mehnatsevarlik fazilatlari orqali shaxs kamolotga erishishi mumkinligini targ'ib qilgan. Fransuz adibi Anatol Franc: "Eng yaxshi axloqiy va estetik dori - mehnat", - degan fikrni ilgari suradi. Ular mehnatni eng yaxshi estetik va axloqiy dori sifatida ko'radilar va talaba qizlar tarbiyasida mehnatning naqadar muhimligini alohida ko'rsatib berganlar. Qizlarga berilgan yengil va oson mehnat tarbiyasi ularni zeriktirgani kabi ularning imkoniyatlaridan og'ir topshiriqlar ularni bezdirishi mumkin. Mehnat tarbiyasini amalga oshirishda tizimlilik va institutizom bo'lishiga qat'iy amal qilinishi joiz. Aks holda, har qanday qobiliyatli ular ham yetarlicha Mehnat tarbiyasi ololmasligi mumkin. Mehnat tarbiyasi uchun maktab davri eng qulay fursatdir. Birinchi navbatda, o'qish jarayonining o'zi og'ir aqliy jismoniy mehnat hisoblanadi. Maktabga o'z vaqtida kelib-ketish, o'qish-yozishni o'rganish, berilgan bilimlarni egallash uchun o'quvchilarga mehnat tarbiyasi berilgan bo'lishi kerak. Chunki o'quv topshiriqlarini bajarish, dars o'zlashtirish, o'tilganlarni takrorlash, yozma ishlar bajarish, kerakli matnlarni yodlash, ko'chirmalar olish, lug'atlar bilan ishlay olishi

uchun o'quvchi muayyan institutizomga rioya etishi, tashkilotchilik qobiliyati va ishchanlik xususiyatiga ega bo'lishi, ishning ko'zini bilishi kerak. Mehnat tarbiyasida, avval aytilganidek, mehnat ta'limi va kasbga yo'naltirish jarayonlarining ham o'rni katta. Shuningdek, mehnat ta'limi imkon qadar xilma-xil bo'lishi hamda o'quvchilarning aqliy, jismoniy imkoniyatlari va jinsiy xususiyatlariga muvofiq kelishi zarur. Har bir inson u yoki bu kasbini yoki bir necha kasb-hunarni egallashi mumkin. Aynan mana shuning uchun ham mehnat tarbiyasini talaba-qizlarga yoshlik chog'idan boshlab berib borish zarur. Yoshlikda puxta egallagan hunar, mehnat malakalari inson umrining oxirigacha rohat-farog'atda turmush kechirishning garovi hisoblanadi. "Hunarmandning noni butun", "Qunt bilan o'rgan hunar, hunardan rizqing unar", "Hunar bo'lsa qo'lingda, non topilar yo'lingda", "Hunar - zar, hunarsiz - xor", kabi maqollarda ham rizq-nasibaning butunligi hunar orqasidan bo'lishiga ishora etiladi. Hunar shunchalik katta, mangu boylikki, uni o'g'irlash ham, yondirish ham yo'q qilish ham mumkin emas. Talaba-qizlarning kasb-hunar egallashlari, mehnatsevar bo'lib tarbiyalanishlarida ustoz shogird an'alariga rioya etmoq zarur. Chunki ustoz ko'rmagan hunarmandning ishida unum bo'lmaydi. Shuning uchun ham talaba-qizlarning hunar egallashlari uchun barcha shart-sharoitlarni yaratish hamda ularga ta'lim va tarbiya berish bilan birga turli xil hunarlarni yoshligida o'rgatish uchun turli to'garaklarga yoki hunarmandlarga shogirdlikka berish maqsadga muvofiqdir. Talaba-qizlarga, asosan, talabalik, pazandachilik, tikuvchilik va boshqa hunarlarni, shu jumladan, biznes, kompyuter grafikasi va chet tillarini ham muntazam o'rgatib borish bugungi kunning talabi bo'lib qolmoqda. Bu kabi kasb-hunarlarini talaba-qizlarga yoshligidan o'rgatib borish orqali ularda o'ziga ishonch tuyg'usi shakllanadi, mustaqil fikrlashga o'rganadi, kelajakda talaba-qizlar o'zlarini moddiy tomondan taminlay olishlarida ham katta yordam beradi va albatta, ularning ijtimoiy faolligi oshadi. Hayotda ba'zi shunday ota-onalar ham uchraydiki, farzandning mayli, qobiliyati, qiziqishini hisobga olmasdan, uni o'zlari ma'qul ko'rgan kasbni egallashga majbur qiladilar. Ayniqsa, bu holat mustabid tuzumda tabiiy holga aylanib qolgan edi. Ota-ona farzandni kasb-hunar bilim yurtlarida, ota-bobolarining hunarmandchilik kasblarini o'rganishlariga yo'l qo'ymas, balki keyinchalik "yog'li joylarda" ishlashi mumkin bo'lgan, oliy ma'lumot olgunicha qo'llab, suyak yuradigan tanish-bilish, oshna-og'aynisi bo'lgan oliy o'quv yurtlariga majburan kiritar edi. Natijada, oliy dargohni xohishsiz, qiziqishsiz bitirgan mutaxassis o'z kasbi bo'yicha chuqur bilimsiz, layoqatsiz bo'lib, ota-ona hurmati uchun shunchaki mehnat qiladi yoki umuman, boshqa soha bo'yicha ishlaydi. U qilgan mehnatida unum va sifat bo'lmaydi. Bunday mutaxassisdan jamiyat ham, oila ham manfaat ko'rmaydi. Hunarning yaxshi

yomoni bo'lmaydi, muhimi tanlangan kasb hunarga mehr-muhabbat qo'yishdir, uning sir-asrorlarini chuqur o'rganishga intilishdir. Ota-onaning boyligi, mansabi hech kimga hech qachon vafo qilmagan. Boshga musibat tushganda, turmushda qiyinchiliklarga duch kelganda uni faqat qo'lidagi hunari mehnati asrab qoladi. Yalqovlik shon-shuhrat ketidan quvish, ishsizlik shoshma-shosharlik bir ishni tugatish, tadbirsizlik, dangasalik, mehnat madaniyatiga rioya etmaslik hunarmandlik, mehnatsevarlik kushandasidir.

Xulosa qilib aytganda talaba-qizlarning ijtimoiy faolligini oshirishda mehnat tarbiyasining va albatta, talaba-qizlarni to'g'ri kasb-hunarga yo'naltirish muhim ahamiyatga ega. Zero, kasb-hunar inson hayotining gultojidir, oila va jamiyat farovonligining asosidir. Buni har bir yosh ongiga singdirish, ota-onaning, hunarmand ustozlarning vazifasidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. "Xotin-qizlar ijtimoiy-siyosiy faolligini oshirish - mamlakatimizda amalga oshirilayotgan islohotlarning muhim omili" mavzusida respublika ilmiy-amaliy anjumani maqolalar to'plami. 2019-yil 26-fevral.
2. O.Hasanboyeva, D.Xoliqov, Rocc Kemibell, Sh.K.Toshpo'latova, M.Sh.Nurmatova. Oila pedagogikasi. - T.: Nizomiy nomidagi TDPU nashriyoti, 2005.
3. A.SH. Muxsieva. Oila pedagogikasi. -T.: Nizomiy nomli TDPU nashriyoti, 2017y. 4. https://uz.wikipedia.org/wiki/Mehnat_tarbiyasi